

УДК 342.727

Ольга Лізунова,*здобувач Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України*

АНАЛІЗ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОСНОВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ

Статтю присвячено аналізу конституційних основ виборчих інформаційних відносин чи відносин, що пов'язані з інформаційним забезпеченням виборчої кампанії. Проаналізовано норми Конституції, до предмету регулювання яких належать відносини щодо участі громадян в управлінні державними справами, виборчі правовідносини, зокрема і виборчі інформаційні правовідносини, а також відносини, пов'язані з правом на доступ до інформації. Також сформульовані висновки і пропозиції, спрямовані на вдосконалення виборчого законодавства в частині інформаційного забезпечення.

Ключові слова: вибори, виборче законодавство, інформаційне забезпечення виборів, конституційні основи, інформація про вибори.

Постановка проблеми. Сучасні Конституції демократичних держав втілюють найкращі здобутки державотворення, а також стали важливим здобутком політико-правової думки. Без сумнівів, можна сказати, що Конституція була та залишається базовою основою розвитку правових засад діяльності держави. Конституція – це насамперед основний закон держави, головне джерело національного права, ядро правової системи, юридична база поточного законодавства. На основі Конституції існує та розвивається весь правовий масив держави і набуває всезагального визнання. Водночас стислість Основного Закону зумовлює необхідність ретельного, детального вивчення всіх засад Конституції, кожна з яких є основою, головною і водночас потребує подальшого розвитку в законодавстві [1, с. 33].

Конституція України містить значну кількість положень, які слугують змістовною основою для законів та інших нормативно-правових актів. Тобто вона виступає як формально-юридична і змістова основа законодавчої системи країни і виборчого законодавства зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині не втрачає своєї актуальності проблематика дослідження конституційних основ суспільних відносин. В Україні проблематикою дослідження конституційних основ займалися І. А. Умнова та А. А. Белкін, О. І. Ющик, Ю. Л. Бошицький, В. І. Риндюк.

Проте серед науковців немає єдиної думки щодо сутності поняття конституційних основ. Компетентні спеціалісти в галузі права висловлюють думку про те, що в основно-

му законі містяться положення юридичних норм щодо внутрішньої будови (організації) і діяльності держави, її відносин з особою, різними соціальними спільнотами (населенням країни, регіону, автономії; партіями; громадськими рухами; національними меншинами тощо), які є найбільш загальними, основоположними, фундаментальними, принциповими, – положення, яким надається найвища юридична сила і які слугують формальним правовим еталоном [1, с. 18].

Виклад основного матеріалу. Конституція України, як зазначено в преамбулі, є Основним Законом України. Так, у ст. 8 Конституції зазначено, що найвищу юридичну силу має Конституція України, Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі конституції і повинні їй відповідати. Отже, визначення Конституції України як основного закону, що міститься в преамбулі, означає, що положення цього документу є засадничими та такими, що виступають основою всього поточного законодавства. Звідси випливає, що сутність поняття конституційних основ визначає Конституція України, а точніше її положення, що закріплюють соціально-економічні підвалини суспільства, його політичний і державний устрій, основи статусу людини і громадянина, політичні та правові механізми формування й здійснення влади.

Стаття 1 Конституції України проголошує нашу державу демократичною, соціальною та правовою. Саме на цих конституційних основах має будуватися держава в Україні, здійснюватися діяльність державного апарату, формуватися її правова система.

При цьому слід зазначити, що демократична держава – це держава народовладдя, соціальна держава – держава соціальної справедливості, а правова – держава законності [1, с. 10].

Таким чином, проголошена Конституцією України ознака нашої держави як демократичної держави (ст. 1) та встановлене ст. 5 Основного Закону положення, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, породжує загальні конституційні правовідносини з реалізації форм безпосередньої демократії, в яких беруть участь усі політично дієздатні громадяни України, а державні органи і посадові особи зобов'язані забезпечувати вказану якість влади народу.

Правовідносини у сфері реалізації форм безпосереднього народовладдя опосередковують практичну реалізацію конституційного права громадян обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також права на участь у всеукраїнському та місцевому референдумах. Саме в рамках виборчих правовідносин створюються передумови для здійснення виборчих прав громадян і відбувається передача публічної влади від її носія і єдиного джерела виборним державним і муніципальним органам, їх посадовим особам.

Розділ III Конституції України містить усього кілька загальних положень про вибори. Згідно з ними вибори визначаються як форма безпосередньої демократії (ст. 69 Конституції); вони поділяються на вибори до органів державної влади та до органів місцевого самоврядування, є вільними і відбуваються на основі загального рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування, з гарантуванням виборцям вільного волевиявлення (ст. 71) та наданням права голосу на виборах громадянам України, які досягли на день виборів 18 років, і позбавленням цього права громадян, визнаних судом недієздатними (ст. 70).

Закріплені Конституцією положення щодо народного суверенітету та демократії пов'язані з реалізацією громадянами України широкого кола представлених Конституцією прав і свобод, насамперед суб'єктивних виборчих прав, зокрема і права на інформацію про вибори. Слід зазначити, що ці права стосуються сфери суспільно-політичного життя людини і передбачені у ст. 34, 36–40 конституції України, іноді їх називають як групу публічно-політичних прав.

У науці конституційного права існує низка підходів до розуміння виборчих прав. Так

М. С. Матейкович розглядає виборчі права громадян як найважливіший елемент у механізмі народовладдя. Колективна реалізація громадянами права обирати і бути обраними до органів державної влади є не що інше, як реалізація права на владу, яка належить народу, що складається із цих громадян. Результат такої реалізації – обрання представників народу (або одного представника на виборну посаду) – є владним рішенням, обов'язковим для всіх суб'єктів права, включаючи сам народ. При цьому рішення народу може не збігатися з волею кожного його представника, однак сам по собі факт такої розбіжності воля аж ніяк не знижує авторитету рішення, хоча й зобов'язує владний орган (виборну посадову особу) враховувати думку і діяти в інтересах у тому числі «незгодних» [2, с. 443].

До виборчих прав автор відносить: – обирати (активне виборче право); – бути обраним (пасивне виборче право); – брати участь у висуненні кандидатів; – брати участь у передвиборній агітації; – брати участь у спостереженні за проведенням виборів, роботою виборчих комісій; – брати участь в інших виборчих діях.

На думку О. О. Лукашової, елементами виборчого права виступають: 1) право обирати – активне виборче право, 2) право бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування – пасивне виборче право; 3) право відкликання обраних осіб, які не виправдали довіри виборців. До виборчих прав, на думку вченого, закон відносить також право брати участь у висуненні кандидатів, передвиборчій агітації, спостереженні за проведенням виборів, роботою виборчих комісій, включаючи встановлення підсумків голосування та ін. [4, с. 170].

Доволі цікаву точку зору щодо суб'єктивних виборчих прав наводить С. В. Масленнікова. На її думку, суб'єктивне конституційне право громадян на народне представництво має комплексний характер і об'єднує у своєму змісті різні правомочності громадян на участь в управлінні справами держави за допомогою народного представництва: 1) правомочність мати органи народного представництва; 2) правомочність на забезпечення ефективної роботи органів народного представництва; 3) правомочність на періодичні вибори народних представників; 4) правомочності обирати і бути обраними до органів народного представництва; 5) правомочність бути представленими; 6) правомочності впливати на діяльність народних представників і контролювати їх [4, с. 35-36]. На наш погляд, деякі із цих прав не належать до суб'єктивних виборчих прав громадян, оскільки їх носіями є інші суб'єкти виборчих відносин: народ та

територіальні громади (наприклад, правомочність мати органи народного представництва).

Отже, як бачимо із наведених тверджень, права на інформацію про виборчий процес науковці не виділяють серед виборчих прав. А інформація, як основа будь-якої діяльності, присутня у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема і під час виборчого процесу. Як мінімум, право знати свої права неможливе без інформації, наприклад, знати свої виборчі права.

Отже, проголошена Конституцією України ознака нашої держави як демократичної держави (ст. 1) та встановлене ст. 5 Основного Закону положення, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, породжує загальні конституційні правовідносини з реалізації форм безпосередньої та представницької демократії, зокрема, в яких беруть участь дієздатні громадяни України, а державні органи і посадові особи зобов'язані забезпечувати вказані правомочності народу. А вже на основі загальних конституційних правовідносин виникають конкретні правовідносини зі здійснення виборчих та інших прав шляхом участі у відповідних процесах, зокрема і правовідносини щодо інформаційного забезпечення виборів.

Повертаючись до питання конституційних основ інформаційного забезпечення виборів, необхідно, на нашу думку, проаналізувати право громадян на інформацію про виборчий процес.

Право на інформацію безпосередньо відображається в конституційних правах та свободах людини: праві на життя, праві на невтручання в особисте й сімейне життя, праві на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, праві на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, праві доведення до відома громадян законів та інших нормативно-правових актів тощо [5]. Нехтування цим правом здатне стати однією з причин деформації правового поля та правопорядку, що негативно відобразиться на шляху просування України у напрямку розвитку демократичних цінностей, зокрема щодо безпосередньої демократії.

У наукових працях зазначається, що право на інформацію встановлено ст. 34 Конституції України. Дійсно, положення, передбачене вказаною статтею Основного Закону, є першоосновою для таких тісно пов'язаних між собою прав, як свобода слова, свобода інформації та право на доступ до інформації. Проте зміст та обсяг права на доступ до

інформації не обмежується лише ст. 34 Конституції України.

Також у ст. 32 Конституції України визначено засади правового режиму конфіденційної інформації. Право на інформацію закріплене й у ст. 40 Конституції, яка передбачає право громадян на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб, а також на отримання інформації від них у встановлений законом строк. Основним Законом встановлено також право державних органів на фінансову інформацію: зокрема, відповідно до ст. 67 Конституції України усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік. Складовим елементом права на інформацію є доступ до правової інформації (або право знати свої права та обов'язки). Це право закріплено у ст. 57 Конституції України, відповідно до якої кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є не чинними.

Висновки

Отже, відносини у сфері реалізації форм безпосередньої демократії пов'язані з реалізацією владних повноважень українського народу. Ці правовідносини мають пріоритетний характер у системі конституційно-правових відносин, оскільки є формою безпосередньої реалізації народного суверенітету і передбачають вирішення найважливіших питань суспільного та державного життя шляхом участі громадян України в голосуванні під час виборчого процесу.

Оскільки норми Конституції є нормами прямої дії, можна зробити висновок, що виборцям, іншим суб'єктам та учасникам виборчого процесу гарантується право знати свої виборчі права, про які ми вище зазначили.

Наголосимо, що Д. В. Огородов визначає такі правові норми конституційною основою суб'єктивного права на інформацію [7, с. 22]. Розвиваючи його думку, зазначимо, що ці норми є органічно взаємопов'язаними, оскільки встановлюють у загальному співвідношенні взаємозв'язок інтересів «приватного – загальносуспільного – державного», та, відповідно, лише у своїй сукупності визначають зміст конституційної засади гаран-

тування права на інформацію. На нашу думку, вони втілюють елементи конституційних основ гарантування права на інформацію, а тому можна говорити про комплексний характер останніх, а також вказані положення знаходять своє уточнення в галузевому законодавстві, зокрема і виборчому. Наведені нами висновки щодо норм Конституції свідчать, що право на інформацію про виборчий процес не є винятком. Воно входить у комплексний інститут права на інформацію і має свої конституційні основи.

Список використаних джерел:

1. Ющик О. І., Бошицький Ю. Л., Риндюк В. І. Конституційні основи розвитку законодавства України : навчальний посібник. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2015. – 33 с.

Статья посвящена анализу конституционных основ избирательных информационных отношений или отношений, которые связаны с информационным обеспечением избирательной кампании. Проанализированы нормы Конституции, к предмету регулирования которых относятся правоотношения касательно участия граждан в управлении государственными делами, избирательные правоотношения, в частности и избирательные информационные правоотношения, а также отношения, связанные с правом на доступ к информации. Также сформулированные выводы и предложения направлены на совершенствование избирательного законодательства в части информационного обеспечения.

Ключевые слова: выборы, избирательное законодательство, информационное обеспечение выборов, конституционные основы, информация о выборах.

The article analyzes the problems of constitutional bases of electoral informative relations and relations that is related to informative providing of elections. The norms of about the management of state affairs, electoral legal relationships and electoral informative legal relationships, and also relations related to the right on access to information are analysed in article. Also formulating the conclusions and proposals aimed at the improvement of the electoral legislation in this area

Key words: elections, informative providing of electoral process, election rights.

2. Матейкович М. С. Конституционные основы защиты избирательных прав граждан в Российской Федерации / М. С. Матейкович // Конституция как символ эпохи / М. С. Матейкович ; под ред. С. А. Авакьяна. – М.: Городец, 2004. – Т. 1. – С. 443.

3. Матейкович М. С. Избирательное право и избирательный процесс : учебное пособие / М. С. Матейкович. – М.: Норма: Инфра-М, 2010. – 288 с.

4. Права человека : учебник / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Норма: Инфра-М, 2010. – 560 с.

5. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

7. Огородов Д. В. Правовые отношения в информационной сфере: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право. Финансовое право. Информационное право» / Д. В. Огородов. – М., 2003. – 22 с.

